

Надія ЛАЩИК

ФРАНЦУЗЬКИЙ МОДЕРНІЗМ У КРИТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ ЩУРАТА

Останні десятиріччя XIX століття — період потужного поступу української культури, літератури, розвитку кращих традицій попередніх етапів та визрівання нових художніх якостей.

Саме в цей період жив і творив Василь Щурат — відомий літературознавець і фольклорист, поет і перекладач.

Літературознавчі зацікавлення В. Щурата (1871—1948) розгорнулися надзвичайно широко: від письменства Київської Русі до актуальних проблем сучасного йому мистецького життя. Крім української літератури, приділяв велику увагу розробці різних питань міжнаціональних культурних взаємин, виступав зі статтями й розвідками про літературу інших народів. Учений прагнув якнайповніше охопити джерела досліджуваних явищ, показати їхню генезу, зв'язок із духовною атмосферою й культурним рівнем своєї епохи, потребами народу, висвітлити взаємовпливи культур.

У літературному оточенні студента Віденського та Львівського університетів, співробітника чернівецької “Буковини”, львівської “Зорі”, багатьох чужомовних видань В. Щурата були

видатні львів'яни І. Франко та Я. Каспрович, до суперечок яких на мистецькі теми прислухався автор “Лих in tebebgis”; відомі австрійські митці; співавтор маніфесту Чеської модерни І. С. Махар; О. Кобилянська; молоді українські й польські колеги Б. Лепкий, К. Студинський, Л. Турбацький, Д. Лукіянович, Л. Щепанський, М. Вороний.

Б. Лепкий писав: “Від Щурата в питаннях літературної техніки вже тоді можна було чимало навчитися”¹.

Широкий обсяг його творчих контактів. У колі тодішніх перекладацьких зацікавлень — О. Мірбо, Т. Готьє, Ж. Рішпен, Тетмайер, Гі де Мопассан, Ж. Ередіа, Я. Каспрович, П. Ліндау, К. Бальмонт, Л. Рідль, А. Сюллі-Прюдом, А. Мюссе, Ш. Бодлер, Ш. Леконт де Ліль, П. Верлен, С. Малларме та ін.

За часів навчання у Відні В. Щурата, Б. Лепкого, І. Семанюка (Марка Черемшини) значно поживалося життя тамтешніх “січовиків”. У молодіжному середовищі зародився задум влити свіжий струмінь у літературне життя й структурувати його за новітньою моделлю. “В інших

народів, де літературний рух зазначився сильно, де робітників числять не на десятки, але на сотні, там організаторами літературних сил являються звичайно самі письменники. Вибившись талантом понад товаришів і знайшовши в них признання, вони силою факту стають на чолі групи письменників, витискають на їх літературній діяльності печать своєї духової фізіономії, — інакше сказавши, творять літературну школу з певним виразним літературним напрямом. Видимим знаком тої невидимої, бо духовної організації являються звичайно якесь літературне видавництво чи часопись, в якій зорганізовані групи письменників виступають з своїми творами перед ширшою публікою”².

На середину 1890-х років припали перші спроби створення власних видавничих осередків у Галичині й Буковині. Восени 1896 р. з Кракова до Львова прибув В. Стефанік, щоб запросити Щурата на посаду редактора планового, але нездійсненого журналу літературної молоді, потенційні автори якого друкували тоді свої твори на сторінках “Руслана”, “Буковини”, “Зорі”, “Діла”, “Літературно-наукового вісника” та ін.

Унаслідок порозуміння між молоддю і Франком зародився журнал “Житє і слово”. “В Відні деякі младенці (Лаврівський, Вудзіновський, Щурат і др.) заговорили про се видання як про конечну річ для того, що нікуди їм діватися з своїми роботами (у Лаврівського є роман, у Щурата переклад “Роланда”) і ні для кого писати нових. Та все-таки розмови про те були теоретичні, поки не прийшов Байздренко і не висказав гарячого бажання молоді генерації українських писателів мати таке видання...”, — писав І. Франко М. Драгоманову у квітні 1893 р.³

Та журнал не виправдав сподівань письменницької й читацької молоді, оскільки мав суто академічний характер. Франко відчував на собі тиск нових вимог. “У нас люди цікаві на Бодлера”⁴, — писав у листопаді 1894 р. до Ф. Вовка й просив надіслати з Парижа зразки класичної й новітньої поезій для рубрики “Із чужих квітників”. У травні наступного року І. Франко ділиться клопотами з М. Драгомановим: “Молоді, та й то навіть радикали, домагаються від мене, щоб я викинув рубрики “Із уст народа” та “Із старих рукописів”, а натомість почав переклади з Ібсена, Метерлінка та інших модерністів”⁵.

Модернізація культури починалася з критики народництва в цілому та його естетики зокрема. Другим кроком була асиміляція західних теорій як у сфері політичної думки, так і філософії, творчості. Осмислення концепції модерної західної філософії та культури було не просто частиною абстрактного досвіду, а питанням суспільної орієнтації для інтелігенції, яка свідомо будувала свою національну культуру.

З європейського заходу прийшло поняття “модернізм”, що відбивало загальний поступ сучасності — пов’язаний зі зміною естетичних орієнтацій у кінці XIX ст. Воно означало передусім символізм, який можна розуміти в широкому й вузькому значенні. У вузькому — це творчість групи французьких поетів (Мореаса, Лафорга та ін.), широкому — естетика, яка бу-

дується на постулаті про те, що реальний світ є символічним відображенням певних ідей (Бодлер, Малларме, Верлен, Рембо). Окрім символізму, усі художні течії, які стверджували пріоритети мистецтва над мораллю, історією, реальністю взагалі (естетизм, декаданс, імпресіонізм, неоромантизм), складали модернізм як мистецтво нової, антипозитивістської орієнтації.

З уст українського критика поняття декадансу як програмної настанови для новітньої національної літератури вперше прозвучало 1896—1897 рр. Тим критиком був Василь Щурат. Однак він сприйняв це своєрідно: відкинув у ньому ідею занепаду, “моральний анархізм”, формальні надмірності й трактував його як неоромантичну, частково неокласицистичну модель літературного розвитку. Був непослідовним: визнав “Квітти зла” Ш. Бодлера, але із застереженнями поставився до Франкового “Зів’ялого листя”.

Щуратів портрет “Др. Іван Франко” не був оригінальним. Подібні закиди й похвали Франко вже чув від А. Кримського, О. Огоновського, В. Барвінського, О. Кониського. Але на відміну від попередників він побудував свою працю на протиставленні заангажованої й “чистої” поезії. До першої рубрики критик зарахував сатиричні поеми “Ботокуди”, “Вандрівка Русина з Бідною”, цикл “Тюремні сонети” та інші твори, “котрі треба вважати впливом наперед поставленої тенденції”⁶.

Зокрема, в новелах “На дні” та “Місія” відзначив зумисну погоню за огидними “рішпенівськими сценами” — натуралістичними ефектами, якими, на думку В. Щурата, український автор перевершив Золя і Достоєвського, розминувшись однак “з цілею поета”. Твердив, що “...штука для штуки” не існує для Франка; він рад би бачити її завжди на службі світа. Однак між волею, а ділом лежить велика пропасть, котру перескочити не все вдасться Франкові”. Зауважував і те, що незатеоретизована, вивільнена від зовнішніх спонук, глибинна авторська особистість спонтанно вихлюпується у творах, які не завжди відповідають історичній правді, зате є справжніми мистецькими перлинами. В історичному романі “Захар Беркут” милується “чаром гарного романтизму, котрий нині знову старається запевнити собі право горожанства в західних літературах”, цінує образну концепцію й майстерне її втілення в чистій ліриці циклів “Веснянки” і “Зів’яле листя”, щиро захоплюється поважним епічним настроєм “Панських жартів”, загальнолюдською проблематикою філософської поеми “Смерть Кайна”, відзначає тонку спостережливість, виразність, жвавість дії, оригінальність задуму “Украденого щастя” — тієї “нерви потрясаючої драми”. Зачарований “Зів’ялим листям” критик запропонував вважати цикл “об’явом декадентизму в українськоруській літературі, розуміється тоді, — додавав, — коли під декадентизмом будемо розуміти не ті оригінальні поетичні замаху, в котрих Макс Нордау бачить признаки уміслових хоріб, але розумне і артистичним способом ведене змагання до витвору свіжих оригінальних промислів, образів, зворотів мови і форм”⁷.

Як сприйняв Франко зарахування його до декадентів, знаємо з вірша "Декадент". У цій своєрідній полеміці протягом десятиліть вважалося, що він мав рацію: цитували лише слова Франка, а думки В. Щурата не бралися до уваги.

Розмова про "об'яв декадентизму" в українській літературі, розпочата Василем Щуратом, прогнозувала незавершеність того ідеологічного розриву, який засвідчив декаданс. У відповіді Франкові писав:

*Бо декадент — поет — не фарисей,
Його пісні — душі його
фермент! Він епілог пролога!
Він, ідей збагнувши світ,
нових жде — декадент⁹.*

Негативна реакція Франка на виступ Щурата — наслідок неоднакового розуміння такого складного явища, яким був декаданс в українській літературі.

Адже в пізнішій статті "Поезія "Зів'ялого листа" в виду суспільних задач штуки" Василь Щурат пише: "Під декадентами навіть у Франції розуміють дві породи поетів, яких нині бесталанні чіпляються, як реп'яхи кожуха. Так саме подвійно треба нам розуміти його, я й назвав би частину поезії І. Франка, що увійшла тепер у збірник "Зів'яле листа" взірцем декадентської поезії в кращім значенні цього слова"¹⁰. Тому вважає, що І. Франко "грубо... помилявся, взявши похвалу форми поезії за догану її змісту".

Хоча в декадансі молодого модерніста насторожувало опікування "зів'ялого листа", зате приваблювало те, що мистецтво шукає нові засоби художнього впливу, культивує ясну й точну імпресію, вишукану й ускладнену мову символів, яка передає найтонші відтінки настроїв. "Скоро яка штука може мати будучність, — заявив він, — то хіба штука нерелістична в тіснім значінні того слова, немістична і неестетизуюча. Се буде та штука, що ставить собі завдачею: піднести, скріпляти і ублагороднювати чоловіка. А тепер спитаю: чи сповнить ту демократичну задачу поезія песимізму, поезія зів'ялого листа?"¹²

Цілком закономірно, що В. Щурат у відгуку на "ліричну драму" І. Франка помітив у ній відхід від літератури суспільно заангажованої.

Уся новітня європейська свідомість кінця XIX століття "мучилася", "хворіла" питаннями метафізичними: в чому сенс людського існування, які можливості і де кінець індивідуальної активності, як узгодити "духовне", "душевне" й "тілесне"?

Франко зауважував, що тогочасна критика в особі Василя Щурата "силкувалася осудити" "Зів'яле листа" "як вияв зовсім зайвого у нас песимізму"¹³. Проблематика песимізму у свідомості кінця XIX століття пов'язана з іменем нововідкритого в цей час А. Шопенгауера.

Того ж 1896 р., у числі дев'ятому "Зорі", В. Щурат вмістив ще одну статтю "Французький декадентизм в польській та великоруській літературі", в якій прагнув з'ясувати природу новітнього творчого напрямку. Розмежовуючи поезію "правдивих декадентів" та їхніх епігонів, критик дослівно повторив своє визначення де-

кадентської поезії з попередньої праці про Франка ("засіб свіжих, оригінальних помислів, нових образів, зворотів форми і мови"¹⁴). Визначальна їхня ознака — релятивність, імпресіоністичність: "поезія дрібних, хвилих настроїв". Точність у її змалюванні передається витвором особливої символістичної мови.

В. Щурат вважав, що в основу прийнятого й плідного вирішення життєво важливого питання "про зміст всієї красної літератури, про її тенденції і суспільні задачі" повинно лягти "подвійне" розуміння декадансу — напрямку, виключно з яким критик пов'язував новаторські досягнення європейської літератури кінця XIX століття. Воно полягало в аналітичному розрізненні справжнього й епігонського декадансу: "Поезія правдивих декадентів — се поезія дрібних хвилих настроїв, з котрих безперечно складається життя"¹⁵. Джерела тих настроїв фізіологічні (Малларме), психологічні (Бодлер), містичні (Метерлінк), релігійні (Верлен) — не мають значення. "Головна вага лежить в тім, щоб всі ті настрої були тонкі, делікатні, прозорі, щоб вони творили тло, не говорячи про чувства і думки, які переживає поет, чи взагалі чоловік". Творчість "передових декадентських поетів" з незвичайною силою образного слова передає настрої хворобливі — типові для сучасної людини. Декаданс — мистецтво сучасне, а тому й хворе.

Шукаючи нові мистецькі засоби, воно виробило особливу мову — символістичний стиль. "Символізм явився кінцевим наслідком декадентизму. Скоро вже раз прийдеться говорити про найделікатніші, найтонкіші, а тим майже невимовні настрої душі, тоді, річ ясна, і звичайна, буденна мова являється недостатною. Тоді з konieczности треба послуговуватися метафоричною мовою символів (образів і порівнянь), так само як послуговувалися нею містики, щоби пояснити таємничі відносини людського духа до божества. Притім замічу, що символізм зовсім не спрваджує неточности або неясности думок. Противно, вміло вжитий символ скріпляє лиш ясність думки. Досить буде згадати, що найточніша між всіма науками — математика — користується виключно символічною мовою".

До епігонського декадансу критик зарахував численних представників молодшої генерації французького, бельгійського, а також польського й російського символізму — "поетчуків", котрі перетворили творчі принципи великих учителів на догматичну теорію і, змагаючись до вироблення окремої, для розуміння загалу недоступної мови, форми, змісту, етики, зловживають імпресіоністичними ефектами (засоби звукопису, колористичної семантики, сенестезійної образності), мотивами жаху і смерті. Для ерудованого критика й перекладача, обсяг зацікавленнь якого був надзвичайно широким — від "Пісні про Роланда" та "Слова про похід Ігоря" й до поезії С. Малларме, отой розрив з усією традицією був неприйнятним. Щуратова критика "зманерованого" декадентства накреслюється як критика "масової" культури.

У статтях В. Щурата, найпоміркованішого з

покоління 1890 р., спостерігаємо наступ на до-теперішню літературну й критичну традицію з позицій естетизму. Він не тільки провокаційно зіштовхнув тенденційне й чисте мистецтво, а й наважився захищати перед Золя і Франком вимоги суто естетичної оцінки, яка б полягала в індивідуалістичному підході до мистецької вартості кожного окремого твору, незалежно від його стильової орієнтації, бо всі стилі принципово рівноправні.

Поезія збагачує буденне довкілля естетичними предметами, які стають джерелом незвичайних вражень: приваблюють увагу, змушують милуватися собою, справляють відчуття естетичної насолоди. На таких підставах будував своє обережне виправдання декадансу В. Щурат: "Ще Бодлер старався сотворити окремий світ, в котрім не було б нічого живого, а котрий складався б тільки з каміння і металу. Верлен часто малює картини такого фантастичного світа. Рація бити в певній мірі належить таким артистичним творам признати."

Атже ж ми любуємося арабесками, бачимо красу в емаліях, часом і однобарвних, але ніжних відтінків. Чому ж не допустити таку фантастичну природу в поезію?"¹⁷ Не вірність життю, а гармонія між формою й змістом, оригінальність і сучасність — такими були критерії "чистого мистецтва" "чисто літературної критики".

В. Щурат схвально оцінював французьку декадентську поезію, хоча й вважав, що в Україні такого роду література не на часі. Віднести себе до "модерністів" (навіть і в розумінні "новітніх" течій) — означало викликати гнів усієї "громадянської" критики. Що, зрештою, й сталося, коли намітилися перші слабкі спроби визнати необхідність новітніх течій і напрямів для українського письменства.

Ми можемо говорити про більш-менш виражену програмну поміркованість В. Щурата. Він часто уникав прямих оцінок, вважаючи, що "критикувати, значить пізнавати книжку, дошукуватися в ній якнайбільше розкоші, щоби показати її другим". Та через нечіткі формулювання власних позицій змушений був дискутувати на сторінках преси. Заперечував тенденційність і в поезії, і в критиці, відстоював поняття поетичного таланту й тонкого критичного смаку, намагався стежити за розвитком української літератури "збоку, без партійних упереджень", підтримуючи в ній поступ "духа", "ідеї", розвиток форми, зближення літературної мови з живим народним мовленням (Щурат Василь. *Наш літературний рух в 1894 р. // Діло. — 1895. — № 2*). Захищав французьких символістів від уїдливого Золя ("З літературних базарів". — № 54, 55), а українських колег-критиків орієнтував на імпресіоністичну манеру Ж. Леметра (Щурат В. *Світло й тіни // Зоря. — 1896. — № 5. — С. 99*).

У газеті "Буковина" за 1896 рік вийшла друком стаття В. Щурата "З літературних базарів", в якій він дає характеристику декадентизму. "Ви чули певно про той літературний напрям, що зветься декадентизмом, по-нашому б то сказати, упадком. Та що я кажу — напрям? Під на-

прямом розуміємо, а бодай доси всі розуміли, якусь ясно, виразно вигачену дорогу, ясні виразні змагання духа. А хиба-ж можна се сказати про чисто літературне безпуття, котрим являється нинішній декадентизм?"¹⁸

За В. Щуратом, у ньому є всього потрохи й нічого суцільного. Для нього не "характерні зміст, теми і навіть форма. Адже кожен декадент має свою форму, свій власний спосіб вираження, намагається писати так, вживаючи такі форми, слова, образи, звороти, які ніхто інший не вживає. Чим краще йому це вдається, тим більший він поет, зрозуміло, декадентський. "І се власне змагане до найбільшої оригінальності й відрубності, котрого результатом є зірване з всею літературно-артистичною традицією є найхарактернішою ціхою сучасних декадентів. Тому, що оригінальним поривам їх не дорівнюють зовсім їх твори, котрі найчастіше представляють найбільшу нісенітницю, неясність і путаницю понять, їх названо декадентами, се-б то поетами упадку"¹⁹.

Франкова оцінка французького декадентства дана в праці "Із секретів поетичної творчості" /1896р./, де кумир епохи Верлен називається "нікчемною", а його вірші, "алкогольною маячнею". Цим ідеям судилось довго жити.

Статті В. Щурата "Поезія зів'ялого листя в виду суспільних задач штуки", "Французький декадентизм в польській і великоруській літературі", "З літературних базарів" були непрямою критикою народницького ізоляціонізму, який означав визрівання конфлікту.

Мистецтво тенденційне й чисте, класичне й модерне, реалістичне й неоромантичне, бадьоре й втомлене, здорове й хворе — це опозиції, що виникли в останній декаді XIX ст.

Важко простежити якусь чітку систему висвітлення В. Щуратом явищ літературного процесу, не з усіма його думками можна сьогодні погодитися, та, як правило, він намагався подавати читачам статті про цікаві й важливі, на його думку, факти художнього життя, відгукнутися на літературні новини.

До його праць і тепер звертаються дослідники українського модернізму Тамара Гундорова, Соломія Павличко та інші. В. Щурат умів активізувати наукову думку, зацікавити літературно-науковими питаннями не тільки вузьке коло спеціалістів, а широку читацьку громадськість. Своїми працями він сприяв розвитку українського літературознавства, збагаченню його новими фактами, оригінальними думками та висновками.

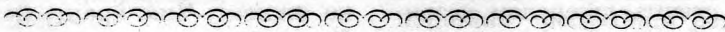
ЛІТЕРАТУРА

1. Лепкий Б. Твори: У 2 т. / Передмова, упор., прим. М. М. Ільницького. — К.: Дніпро, 1991. — Т. 2. — С. 643.
2. Щурат В. Володимир Левицький (Василь Лукич) // Зоря. — 1897. — № 1. — С. 16—17.
3. Франко І. До М. П. Драгоманова, 21. 04. 1893 // Зібрання творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т. 49. — С. 390.
4. Франко І. До Ф. Вовка, 12.11.1894 // Зібрання творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т. 49. — С. 527.
5. Франко І. До М. П. Драгоманова, 18.05.1895 // Зібрання творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1986. — Т. 50. — С. 44.

- 6 Щурат В. Літературні портрети. — Др. Іван Франко // Зоря. — 1896. — Ч. 1. — С. 16.
7 Там само. — С. 16.
8 Там само. — С. 36.
9 Щурат В. Се не декадент // Зоря. — 1897. — Ч. 5. — С. 95.
10 Щурат В. Поезія зів'ялого листя в виду суспільних задач штуки // Зоря. — 1897. — Ч. 5. — I/13/ березня. — С. 97.
11 Там само. — С. 97.
12 Щурат В. Поезія... // Зоря. — 1897. — Ч. 7. — С. 137.
13 Франко І. Переднє слово до другого видання //

Зібрання творів: У 50 т. — К.: Наукова думка, 1976. — Т. 2. — С. 120.

- 14 Щурат В. Французький декадентизм в польській та великоруській літературі // Зоря. — 1896. — Р. 17. — Ч. 9. — С. 179.
15 Там само. — С. 180.
16 Там само. — С. 180.
17 Там само. — С. 216.
18 Щурат В. З літературних базарів // Буковина. — 1896. — Ч. 53. — С. 1.
19 Там само. — С. 2.

народів, де літературний рух зазначився сильно, де робітників числять не на десятки, але на сотні, там організаторами літературних сил являються звичайно самі письменники. Вибившись талантом понад товаришів і знайшовши в них признання, вони силою факту стають на чолі групи письменників, витискають на їх літературній діяльності печать своєї духової фізіономії, — інакше сказавши, творять літературну школу з певним виразним літературним напрямом. Видимим знаком тої невидимої, бо духовної організації являються звичайно якесь літературне видавництво чи часопись, в якій зорганізовані групи письменників виступають з своїми творами перед ширшою публікою”².

На середину 1890-х років припали перші спроби створення власних видавничих осередків у Галичині й Буковині. Восени 1896 р. з Кракова до Львова прибув В. Стефанік, щоб запросити Щурата на посаду редактора планового, але нездійсненого журналу літературної молоді, потенційні автори якого друкували тоді свої твори на сторінках “Руслана”, “Буковини”, “Зорі”, “Діла”, “Літературно-наукового вісника” та ін.

Унаслідок порозуміння між молоддю і Франком зародився журнал “Житє і слово”. “В Відні деякі младенці (Лаврівський, Вудзіновський, Щурат і др.) заговорили про се видання як про конечну річ для того, що нікуди їм діватися з своїми роботами (у Лаврівського є роман, у Щурата переклад “Роланда”) і ні для кого писати нових. Та все-таки розмови про те були теоретичні, поки не прийшов Байздренко і не висказав гарячого бажання молоді генерації українських писателів мати таке видання...”, — писав І. Франко М. Драгоманову у квітні 1893 р.³

Та журнал не виправдав сподівань письменницької й читацької молоді, оскільки мав суто академічний характер. Франко відчував на собі тиск нових вимог. “У нас люди цікаві на Бодлера”⁴, — писав у листопаді 1894 р. до Ф. Вовка й просив надіслати з Парижа зразки класичної й новітньої поезій для рубрики “Із чужих квітників”. У травні наступного року І. Франко ділиться клопотами з М. Драгомановим: “Молоді, та й то навіть радикали, домагаються від мене, щоб я викинув рубрики “Із уст народа” та “Із старих рукописів”, а натомість почав переклади з Ібсена, Метерлінка та інших модерністів”⁵.

Модернізація культури починалася з критики народництва в цілому та його естетики зокрема. Другим кроком була асиміляція західних теорій як у сфері політичної думки, так і філософії, творчості. Осмислення концепції модерної західної філософії та культури було не просто частиною абстрактного досвіду, а питанням суспільної орієнтації для інтелігенції, яка свідомо будувала свою національну культуру.

З європейського заходу прийшло поняття “модернізм”, що відбивало загальний поступ сучасності — пов’язаний зі зміною естетичних орієнтацій у кінці XIX ст. Воно означало передусім символізм, який можна розуміти в широкому й вузькому значенні. У вузькому — це творчість групи французьких поетів (Мореаса, Лафорга та ін.), широкому — естетика, яка бу-

дується на постулаті про те, що реальний світ є символічним відображенням певних ідей (Бодлер, Малларме, Верлен, Рембо). Окрім символізму, усі художні течії, які стверджували пріоритети мистецтва над мораллю, історією, реальністю взагалі (естетизм, декаданс, імпресіонізм, неоромантизм), складали модернізм як мистецтво нової, антипозитивістської орієнтації.

З уст українського критика поняття декадансу як програмної настанови для новітньої національної літератури вперше прозвучало 1896—1897 рр. Тим критиком був Василь Щурат. Однак він сприйняв це своєрідно: відкинув у ньому ідею занепаду, “моральний анархізм”, формальні надмірності й трактував його як неоромантичну, частково неокласицистичну модель літературного розвитку. Був непослідовним: визнав “Квітти зла” Ш. Бодлера, але із застереженнями поставився до Франкового “Зів’ялого листя”.

Щуратів портрет “Др. Іван Франко” не був оригінальним. Подібні закиди й похвали Франко вже чув від А. Кримського, О. Огоновського, В. Барвінського, О. Кониського. Але на відміну від попередників він побудував свою працю на протиставленні заангажованої й “чистої” поезії. До першої рубрики критик зарахував сатиричні поеми “Ботокуди”, “Вандрівка Русина з Бідомо”, цикл “Тюремні сонети” та інші твори, “котрі треба вважати впливом наперед поставленої тенденції”⁶.

Зокрема, в новелах “На дні” та “Місія” відзначив зумисну погоню за огидними “рішпенівськими сценами” — натуралістичними ефектами, якими, на думку В. Щурата, український автор перевершив Золя і Достоевського, розминувшись однак “з цілею поета”. Твердив, що “...штука для штуки” не існує для Франка; він рад би бачити її завжди на службі світа. Однак між волею, а ділом лежить велика пропасть, котру перескочити не все вдасться Франкові”. Зауважував і те, що незатеоретизована, вивільнена від зовнішніх спонук, глибинна авторська особистість спонтанно вихлюпується у творах, які не завжди відповідають історичній правді, зате є справжніми мистецькими перлинами. В історичному романі “Захар Беркут” милується “чаром гарного романтизму, котрий нині знову старається запевнити собі право горожанства в західних літературах”, цінує образну концепцію й майстерне її втілення в чистій ліриці циклів “Веснянки” і “Зів’яле листя”, щиро захоплюється поважним епічним настроєм “Панських жартів”, загальнолюдською проблематикою філософської поеми “Смерть Кайна”, відзначає тонку спостережливість, виразність, жвавість дії, оригінальність задуму “Украденого щастя” — тієї “нерви потрясаючої драми”. Зачарований “Зів’ялим листям” критик запропонував вважати цикл “об’явом декадентизму в українськоруській літературі, розуміється тоді, — додавав, — коли під декадентизмом будемо розуміти не ті оригінальні поетичні замаху, в котрих Макс Нордау бачить признаки уміслових хоріб, але розумне і артистичним способом ведене змагання до витвору свіжих оригінальних промислів, образів, зворотів мови і форм”⁷.